

Klimatske promene i energetika na Balkanu

Smanjenje upotrebe fosilnih goriva i emisija CO₂ u atmosferu predstavlja imperativ za obuzdavanje globalnog zagrevanja i povezanih klimatskih promena. Međutim, zemlje Zapadnog Balkana planiraju izgradnju novih termoelektrana.

Relacija između zagrevanja planete i negativnih efekata klimatskih promena već je odavno naučno potvrđena činjenica. Tranzicija sa fosilnih goriva na obnovljive izvore energije (OIE) nameće se kao nužnost u zaustavljanju procesa zagrevanja planete. Kamen spoticanja i glavni razlog nedovoljnog ulaganja u razvoj OIE dosad su bili skupi troškovi proizvodnje energije u odnosu na jeftinije fosilne izvore.

Međutim, novi izveštaj Međunarodne agencije za obnovljive izvore energije (IRENA) nagoveštava da će se do 2020. godine stvari po tom pitanju radikalno promeniti. Izveštaj predviđa da će se troškovi OIE u najmanju ruku izjednačiti sa fosilnim gorivima ili čak biti i manji.

Prema podacima IRENA-e, troškovi električne energije dobijene iz fosilnih goriva danas iznose 0,05 do 0,17 dolara po KWh u zemljama G20. Do 2020. godine, on bi trebao iznositi 0,03-0,1 dolara po KWh u sektoru solarne i vetro energije.

Ako se to zaista dogodi, neće biti opravdanja za preferiranje fosilnih goriva. Naravno, ako pritom ne uzmemo u obzir interese industrije fosilnih goriva i delovanje njihovih lobija koji će se zasigurno truditi da uspore proces energetske tranzicije.

Gubici zbog neefikasnosti

Većina zemalja Zapadnog Balkana su uvoznice električne energije, jer njihovi kapaciteti ne ispunjavaju domaće potrebe. Dobar deo uvoza posledica je visokog procenta gubitaka u distributivnom sistemu.

Kosovo i Albanija sa na vrhu lestvice sa ukupno 32 posto gubitka električne energije, iza njih je Crna Gora sa 18 posto i Severna Makedonija sa 15 posto, a slede Srbija sa 14 posto i Bosna i Hercegovina sa desetak posto gubitka. Ukupna količina energije koja se izgubi u sistemu iznosi oko 10,12 GWh, što je gotovo dvostruko više od očekivane količine energije iz svih novih termoelektrana koje su u planu izgradnje.

U smislu energetske efikasnosti, zemlje Zapadnog Balkana u proseku troše oko tri puta više energije od država EU, delimično zbog zastarele energetske infrastrukture, a delimično zbog energetske neefikasne strukture industrije i neizolovanih domaćinstava.

Energetske strategije balkanskih država ne uzimaju za ozbiljno problem rasipanja energije. Umesto elegantnih i jeftinijih rešenja, nameće se ekspanzija prljavih tehnologija. Dok

razvijene napredne zemlje polako „izlaze“ iz upotrebe fosilnih goriva, čini se da zemlje na Balkanu rade upravo obrnuto.

Stavka koja fundamentalno menja opravdanost ulaganja u fosilne energije su troškovi emisija ugljen dioksida. Svi trendovi pokazuju da će troškovi emisija rasti iz godine u godinu i to izuzetnom brzinom. Trenutna cena jedne tone CO₂ na evropskom tržištu iznosi oko 20 evra. Samo od prošle godine, cena emisija je povećana za čak 176 posto.

Prema preporukama naučnika, okvirna cena koju treba postići da bi se obuzdalo zagrevanje planete do dopuštenih 1,5 stepeni iznosi 40 do 80 dolara po toni. Dakle, očekuje se dalji rast cene emisija.

Balkan „zaključan“ u uglju

Planirane termoelektrane u šest zemalja Zapadnog Balkana bi prema procenama studija opravdanosti, trebale emitovati oko 23.867.292 tona CO₂ godišnjem nivou. Ako uzmemo sadašnju cenu po toni od 20 evra, troškovi emisija za planirane termoelektrane će iznositi skoro pola milijarde evra na godišnjem nivou. Dakle, može se pretpostaviti da će planirane termoelektrane u bliskoj budućnosti doneti veće troškove nego korist.

S druge strane, izveštaj IRENA-e o potencijalu obnovljivih izvora energije u Jugoistočnoj Evropi pokazuje da region ima kapacitet od 723 GW u obnovljivim izvorima, od kojih 532 GW otpada na vetroenergiju i 120 GW na solarnu energiju, odnosno, da postoji više nego dovoljan potencijal da OIE višestruko zadovolje celokupnu energetska tražnju država Jugoistočne Evrope. Analiza Svetskog ekonomskog foruma već sada pokazuje da je solarna energija duplo jeftinija nego uglj.

Međutim, umesto energetske zaokreta, stanovnike balkanskih zemalja vrlo verovatno čeka proces tzv. „zaključavanja u uglju“. Ovaj termin se odnosi na dalji razvoj infrastrukture koja se oslanja na upotrebu fosilnih goriva. Rezultati takve strategije u budućnosti nose sa sobom skuplju električnu energiju i ugroženo zdravlje ljudi i životne sredine.

Prema brojnim analizama, područje Zapadnog Balkana je visoko izloženo klimatskim promenama. Procene kažu da je samo na području Srbije dosadašnja šteta usled klimatskih promena iznosila oko 5 milijardi evra u periodu od 2000. do 2014. godine.

Šta je sve na kocki?

Rezultati studije o klimatskim promenama na području Zapadnog Balkana ukazuju da temperatura ovde raste brže od globalnog proseka. Posledice toga su povećana frekvencija i trajanje toplotnih udara, koji će rezultirati češćim sušama i požarima. Velike štete će

doživeti poljoprivredna proizvodnja, u vidu smanjenja prinosa i opadanja kvaliteta. S druge strane, ugroženi su vodni resursi i njihovi prirodni režimi regulacije. Usled češćih i dužih perioda toplotnih udara, diže se nivo smrtnosti i pojava novih oblika bolesti. Prema nekim procenama, ukupni zdravstveni troškovi koji su izazvani zagađenjem vazduha iz termoelektrana u pet zemalja Zapadnog Balkana na godišnjem nivou iznose do 8,5 milijardi evra. Termoelektrane u regionu emituju 13 puta više sulfura dioksida i 30 puta više čestica koje su dokazani uzročnici srčanih i respiratornih oboljenja. Važna stavka prilikom kreiranja energetske strategije morali bi biti eksterni troškovi koje određeni projekt nosi sa sobom. Ipak, čini se da zdravstveni troškovi koji proizlaze iz zagađenja vazduha od termoelektrana prolaze ispod radara dežurnih donosioca odluka. Efekti klimatskih promena se manifestuju tokom dužeg perioda, što otežava njihovu neposrednu percepciju. Osim toga, posledice emisija CO₂ su kumulativne. Ukupna akumulacija je ono što podiže temperaturu i što je više ispušteno, to je manja mogućnost da će se trenutni rast temperature ograničiti. Metod guranja pod tepih koja se često praktikuje u regionu, u slučaju klimatskih promena, neće funkcionisati. Efekti klimatskih promena su već postali „opipljiva“ realnost. Vremena za promenu je sve manje, a ulozi su sve veći.

Izvor: Klimatska i energetska tranzicija Balkana